

BESZÁMOLÓ AZ ÓKORTUDOMÁNYI TÁRSASÁG 2021–2022. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

SZÉKELY Melinda

© 2022 Akadémiai Kiadó, Budapest

Az Ókortudományi Társaság a 64. akadémiai évet a 2021. szeptember 17-i rendkívüli tisztújító közgyűléssel kezdte. Az ülést a világjárvány miatti lezárások után újra személyes jelenléttel tarthattuk meg, ahogyan az év valamennyi felolvasó ülését is. Adamik Béla előadása és a kitüntetések, díjak kiosztása után a Társaság új tisztségviselőket és választmányi tagokat jelölt és választott. Elnök: Karsai György, alelnökök: Kárpáti András, Takács László, vidéki elnökök: Kárpáti András, Székely Melinda, Tóth Orsolya, főtitkár: Székely Melinda, titkár: Kozák Dániel, kincstárnok: Adamik Béla, jegyző: Rung Ádám. A közgyűlés a következő számvizsgáló bizottságot választotta meg: elnök: Bajnok Dániel, tagok: Irsay-Nagy Balázs, Barta Andrea.

Az új elnökség az előadások szervezésénél arra törekedett, hogy az ókortudomány részterületei és különböző műhelyei egyaránt megjelenhessenek. Az előadók révén az ELTE, a Debreceni, a Pécsi, a Szegedi Tudományegyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, az *Eötvös Loránd Kutatási Hálózat* Moravcsik Gyula Intézete szerepelt az akadémiai év során.

Az üléseken fiatal és már tapasztaltabb kutatók színvonalas előadásait hallgathattuk meg, ahol szép számmal jelent meg a hallgatóság is. Tizenhat előadás hangzott el: a római történelemről Hegyi W. György, Uhrmann Iván, nyelvészetről Adamik Béla, ókori filozófiáról, patrisztikáról Kendeffy Gábor, görög és római irodalomról Ferenczi Attila, Tar Ibolya, Kulin Veronika, az ókori kelet történetéről és régészetéről Vér Ádám, Dezső Tamás és Kalla Gábor adtak elő. Megjelent az egyiptológia Jasper Kata, a római kori régészet Visy Zsolt, Borhy László, a művészettörténet Gesztelyi Tamás, a kínai filozófia Hamar Imre, és az antik örökség a neolatin irodalomban Kiss Farkas Gábor, valamint Mayer Gyula előadásában. Ezúton köszönjük ismét az előadók munkáját és a hallgatóság részvételét!

2022. február 28. – március 1. között az MTA és az ELTE Ókortörténeti Tanszéke szervezésében került megrendezésre a Xerxés 2500 nemzetközi konferencia.

Vidéki tagozataink is aktívak voltak. Debrecenben Kató Péter, Tóth Anna Judit és Bubnó Hedvig tartott előadást. A 2021. december 10-én Tegye Imre tiszteletére rendezett Emlék-konferencia szervezésében is részt vett a Társaság Debreceni Tagozata, ahol 4 szekcióban 12 előadás hangzott el.

Szegeden a következő előadók szerepeltek: Csapó Fanni, Gellérfi Gergő, Nagyillés János, Kasza Péter, Hamvas Endre, Illés Imre Áron, Alexander Vandewalle. Vendégelőadó volt Szegeden Beszédes József, T. Szabó Csaba és Anselme Cormier is. 2022. március 30-án Női identitás, női életutak az antikvitásban címmel workshopot rendeztek Szegeden, ahol nyolc előadás hangzott el.

Pécsett rendezték meg a magyar ókortudomány jelentős idei rendezvényét, a 14. Magyar Ókortudományi Konferenciát, amely május 19. és 21. között zajlott. Itt 19 szekcióban 163 előadás hangzott el, és a programot poszterbemutatók, valamint a klasszika-filológia és a latintanítás közép- és felsőoktatásban betöltött szerepéről folytatott kerekasztal beszélgetések egészítették ki. Köszönetet mondunk a szervezőknek! A konferencia részletes programja, az előadások címe, az absztraktfüzet megtalálható ezen a címen: <https://btk.pte.hu/hu/mok-pecs-2022>.

Március hónap folyamán került sor arra a nemzetközi kerekasztal-megbeszélésre, amelyet a klasszika-filológia európai egyetemi képzésben elfoglalt pozíciójának áttekintésére kezdeményezett Karsai György és az Angliában élő Agócs Péter. Tizenkét országból huszonhét kolléga vett részt ezen az online formában tartott beszélgetésen, amelynek minden bizonnyal már a közeljövőben lesz folytatása.

2022. április 13-án, Lénárd Sándor halálának 50. évfordulóján az Ókortudományi Társaság képviseletében Adamik Tamás professzor vett részt az író emléktáblájának koszorúzásánál, ahol méltatta Lénárd Sándort mint latinistát, és ismertette azokat a műveket, amelyeket latinra fordított.

Örömmel említem, hogy a középiskolai diákok számára meghirdetett tanulmányi versenyt idén is sikerült megrendezni, így megvalósult az Ókortudományi Társaság Ábel Jenő latin tanulmányi versenye.

A Társaság gazdag programja, az aktív személyes jelenlét, a sok kitűnő megjelent munka, fordítás, a fiatalok részvétele a konferencián, vagyis a pozitívumok mellett meg kell említeni az egyre mélyülő nehézségeket, amelyek az ókortudományt és a tanár kollégákat sújtják. Jelenleg az elhivatottság és a lelkesedés tartja fenn az ókori kultúrát és a latin nyelv középiskolai oktatásának ügyét, és nagyon hiányoznak a fiatal tanárok, akik kiszámítható, tervezhető jövőt látnának maguk előtt.

Az Ókortudományi Társaság díjat alapít, mellyel az ókortudomány bármely területét vizsgáló, kiemelkedő színvonalú, első monográfiájukat megjelentető szerzőket kíván a jövőben elismerni. 2020-ban elhunyt egyiptológus kollégánk emlékére a díjnak a Schreiber Gábor-díj nevet adjuk.

A Társaság választmánya idén is döntött a szokásos díjainak odaítéléséről, idén minden kategóriában tudtunk jelölteket állítani, akiket a Választmány támogatott.

Az Ókortudományi Társaság az Ábel Jenő-emlékérmét 2022-ben Nagy Árpád Miklósnak ítélte oda. Nagy Árpád Miklós régész (ókori régészeti szakirány), latin és ógörög szakokon szerzett diplomát az ELTE-n 1981-ben. 1984-ben védte meg egyetemi doktori értekezését. Fő kutatási területe a klasszika-archeológia, a klasszikus és római kor ikonográfiai emlékei, különös tekintettel a Kr. e. V. századtól a római császárkor végéig terjedő időszak varázsgemméira.

Több mint 130 publikációt – könyveket, könyvfejezeteket, tanulmányokat – jegyez magyar, angol, francia, német nyelven. 2003 óta az MTA Ókortörténeti Bizottságának tagja. 1982-től 1996-ig tagja volt annak a nemzetközi régészcsapatnak, amely víz alatti ásásokat végzett többek között Thasoson és Cap Camarat-nál. 1993–1995 között a Cap Camarat-nál folytatott feltárások egyik vezetője volt. 1995-ben védte meg kandidátusi értekezését, ezt megelőzően és azóta is rendszeresen tartott és tart antik művészettörténeti kurzusokat hazai és külföldi egyetemeken, 1996 óta a Pécsi Tudományegyetem Klasszika-Filológiai Tanszékének egyetemi docense. 1979-ben Szilágyi János György hívására a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének munkatársa lett, s egészen a tavalyi évig e gyűjtemény gondozása, kutatása – nem utolsósorban pedig gyarapítása – állt tudományos és tudományszervezői munkásságának fókuszában. 1989-től az Antik Gyűjtemény helyettes vezetője, 1993-tól 2021-ig pedig vezetője volt. Számos emlékezetes kiállítás kurátora, szervezője és rendezője. A teljesség igénye nélkül: *A fáraók nyomában* (2001), *Varázsgemmák* (2011), s nevéhez fűződik a Múzeum átépítése után néhány éve új helyszínre került Antik Gyűjtemény kiállítási koncepciójának kidolgozása és megvalósítása is. Oroszlánrésze volt az Antik Gyűjteményhez kapcsolódó múzeumpedagógiai program kidolgozásában, és a program egyetemi képzési rendszerbe történő integrálásában. Egyik fő kezdeményezője az Antik Gyűjteményhez kapcsolódó Hyperion-adatbázis létrehozásának – ez a múzeum antik anyagának „virtuális kiállítása”, a Gyűjtemény tudományos igényű tárgyleírásokkal ellátott, internetes feldolgozása. Nagy Árpád Miklós nevéhez fűződik az antik gemmák internetes adatbázisának létrehozása is. Immáron több mint négy évtizedet felölelő publikációs munkásságából itt most csak néhány, jelentősebb tanulmányra, kötetre hívom fel a figyelmet: ő jegyzi a *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* számos szócikkét, fejezetét, többek között a komoly nemzetközi visszhangot kiváltott *Silvanus-* és *Silvana-*fejezeteket (1994). Számos, varázsgemmákkal foglalkozó munkája közül a *Daktylios pharmakitésre* utalok (*Ókor*, 2007/4), vagy említhetném egyik legújabb, nemzetközi szinten is elismerést kiváltó tanulmányát, a Véronique Dasen-nel közösen szerkesztett *Gems* (Brill, 2019) kötetben közölt *Guide to the Study of Ancient Gemst*. A legfrissebb gemmatanulmánya is ide sorolható, a Bélyácz Katalinnal közösen jegyzett *Periammata. Amulettes sur les premiers vases attiques à figures rouges* (in *Gemmae*, 2021). Mindenképpen meg kell említeni *A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének Története 1908-tól 1949-ig* című kétrészes tanulmányát, amely eredetileg a *Holmi* 2007. áprilisi és májusi számában jelent meg, s a Gyűjtemény mindmáig legteljesebb, tudományos igénnyel elkészített összefoglalása, alap szakirodalom a kérdés kutatói számára. A később megjelent, azonos tárgyú monográfiát Társaságunk 2016-ban Marót Károly-díjjal ismerte el. Az utóbbi tizenöt évben számos tanulmányt publikált az *Ókorban*, valamint szakterületi tanulmánykötetekben: az általa összeállított, kétkötetes, *Az Olympos mellett. Mágikus hagyomány az ókori Mediterráneumban* című kötetben (2015), vagy a Horváth Judit szerkesztette *Tengeristennő az Olymposon* (2015) címűben. Amikor az Ókortudományi Társaság Választmánya a Társaság legmagasabb kitüntetésével, az Ábel Jenő emlékéremmel tünteti ki Nagy Árpád Miklóst, egy olyan, remélhetőleg még évtizedeken át gazdagodó életpályát értékel, amelyben harmonikusan ötvöződik a magas szintű tudományos teljesítmény, a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményében mesterével, Szilágyi János Györggyel megkezdett, majd a gyűjtemény élén, utódaiként évtizedeken át megkérdőjelezhetetlen szaktudással és odaadással folytatott, magas színvonalú munka, nem utolsósorban pedig a folyamatos, generációkat érintő pedagógiai tevékenység.

Az Ókortudományi Társaság a 2022. évi Marót Károly-díját az új Platón-összkiadásban végzett munkájáért Bárány Istvánnak ítélte. Bárány István a kezdetektől fogva részt vesz a Platón-kiadás munkájában, amelyet a magyar ókortudomány legnagyobb folyamatban lévő vállalkozásának tekinthetünk. Bárány István a sorozat 11 kiadványának elkészítésében vállalt szerepet. Fordító, kommentáriró és a kísérőtanulmány szerzője a *Theaitétos*, a *Prótagoras*, a *Menón*, a *Parmenidés*, a *Phaidón* (ez utóbbit Máté Andrással közösen) esetében, és az ő munkájának köszönhetjük a mostani könyvhétre megjelenő pseudo-platóni *Epinomist* is. Különböző szerepkörökben részt vett továbbá az *Állam*, a *Kratylos*, a *Philébos*, illetve a *Gorgias* megjelentetésében is. Az önálló fordítások, kommentárok és a kísérő tanulmányok személyes elismerést hoztak a szerzőnek, de Bárány István ezek mellett rendszeresen vállalkozott olyan feladatok elvégzésére is, amelyek fontosak, és alapvetően meghatározzák a kiadványok színvonalát, jövőbeli használhatóságát, de nem eredményeznek olyan személyes hasznot, elismerést, mint az előbbieket. Közülük is érdemes kiemelni a kontrollszerkesztést, azaz a magyar fordítás és az eredeti görög nyelvű szöveget együtt kezelő szakember munkáját. Ókori szövegek fordítása soha sem történhet az értelmezés és a kontextualizálás elemzői munkája nélkül, de különösen fontos ez a filozófiai szövegek esetében: ezeknek a műveknek a korszerű és átgondolt magyar nyelvű megszólaltatása szakmai, tudományos teljesítmény, amely feltételezi az ókori szövegekhez kapcsolódó modern kommentár-apparátus, illetve az értelmező szakirodalom ismeretét is. A munka eredményeként létrejövő alkotás pedig általában nagyobb társadalmi érdeklődésre, közvetlenebb társadalmi hasznosulásra számíthat, mint a pusztán értelmező tudósi tevékenység. Az új, kommentált Platón-összkiadás a mai ókortudományunk egyik olyan maradandó eredménye, amelynek hasznát még az utánunk következő generációk is élvezni fogják hosszú évtizedeken át. Bárány István összességében monográfia-terjedelemben írt kísérőtanulmányokat ezekhez a kiadványokhoz, amelyek magas színvonalon ismertetnek meg a szövegek értelmezési nehézségeivel, bepillantást engednek a modern értelmezők dilemmáiba, mégsem mulasztják el, hogy egyéni tudományos állásfoglalást is megfogalmazzanak. Kiemelkedően jelentős a 2020-ban megjelent *Phaidón*-kötetben szereplő, monográfiafejezet-terjedelmű tanulmány, melynek címe *A halhatatlan lélek és a homéroszi pszükhé*. Ebben a tanulmányban Bárány István a lélek természetére vonatkozó filozófiai kérdésselvetést a költészeti háttér által biztosított kontrasztos környezetben vizsgálja, és nyújt olvasóinak újszerű képet, elmélyült értelmezést. A Marót Károly-díjjal a Társaság azt az állhatatos és magas színvonalú munkát kívánja elismerni, amelyet a díjazott immár 1998 óta a Platón-kiadás keretében és érdekében végez.

Az Ókortudományi Társaság a Lénárd Sándor-díjat 2022-ben Tar Ibolyának ítélte oda. Tar Ibolya első tanulmánya bő ötven évvel ezelőtt jelent meg, és éppen ötven éve annak, hogy megvédte *A római irodalom kezdetei* című, később németül is megjelent doktori disszertációját, mai fogalmak szerint PhD értekezését. Ez a munka ki is jelölte azt az utat, amelyen Tar Ibolya tudományos munkássága azóta is halad. Ennek fókuszában elsősorban az aranykori római irodalom költészete, Vergilius, Horatius, Catullus művei, illetve általában az Augustus-kor álltak. Elmélyült tanulmányok születtek az említett témákban magyar és idegen nyelven. Római irodalmi kutatásainak egyik kiegészítő produktuma volt Michael von Albrecht *Római irodalomtörténetének* magyar fordítása, amely az elmúlt évtizedek egyik legjelentősebb produktuma abból a szempontból is, hogy a klasszika-filológia, szűkebben a római irodalomtörténet meghatározó szakmunkáját adja közre értő tolmácsolásban. Tudományos tevékenysége mellett Tar Ibolya évtizedeken át volt a Szegedi Tudományegyetem Klasszika-Filológia

Tanszékének oktatója és vezetője, és ilyen minőségében aktív részt vállalt az ókortudomány népszerűsítésében, fiatal tudós- és tanárgenerációk kinevelésében, valamint a tudományos közéletben, hazai és nemzetközi tudományos konferenciák, tanácskozások révén. Most, amikor az Ókortudományi Társaság Tar Ibolyának ítélte a Lénárd Sándor-díjat, ennek a gazdag tudományos pályafutásnak az érdemeit ismeri el.

A legjobb tudományos kritikának járó Révay József-díjat a Társaság idén Dobos Barnának, az ELTE doktoranduszának és az *Ókor* folyóirat szerkesztőjének ítélte oda Bélyácz Katalin: *A salamiszi csata emlékezete* című könyvének recenziójáért, amely az *Ókor* 2021/4. számában jelent meg. Dobos Barna doktori munkájára jellemző irodalomelméleti és főként kultúra-tudományos érdeklődése nyilvánul meg a díjazott recenzióban is, mely egyszerre győzi meg az olvasóját arról, hogy a tárgyalt monográfia kiváló, hiánypótló és rögtön el kell olvasnia, és mutatja meg ugyanakkor azokat a pontokat is, ahol a szakértő olvasónak a könyv minden érdeme ellenére is hiányérzete lehet. Amikor így tesz, a konstruktív kritikának azt a termékeny válfaját gyakorolja, amelyik nem tőle idegen szempontokat hiányol a szövegből, hanem a szerző *saját* felvetéseinek gondos át-, illetve továbbgondolásával mutat lehetséges új irányokat a témával kapcsolatos további kutatásokhoz. A legtermékenyebb ilyen javaslati talán a hagyományos Kelet–Nyugat szembeállítások közelmúltbéli kritikájának értelmezésével és a görög–perzsa háborúk magyar irodalmi recepciótörténetével kapcsolatosak – mindkét téma megjelenik a könyvben magában is, azonban a recenzió joggal veti fel, hogy ha már megjelentek, akár több figyelmet is kaphattak volna, és kaphatnak is majd még azoktól, akik elolvassák a könyvet – főleg, ha hozzáolvassák a hozzáértő méltatást is.

A kiemelkedő teljesítményt nyújtó középiskolai latintanárok munkájának elismerésére alapított Faludi Szilárd-díjat az Ókortudományi Társaság választmánya ebben az évben két kiváló tanár kollégának ítélte oda: a kiskunhalasi Bibó István Gimnázium latin–magyar szakos tanárának, Kovács Erikának és a szolnoki Verseghy Ferenc Gimnázium magyar–francia–latin–spanyol–lengyel szakos tanárának, Valyon Eszternek. A kettős díjazás nem példa nélküli a díj történetében, és ahogy 20 éve, így most is a különleges körülmények tették indokolttá azt. Kétféle szakmai életutat, kétféle eltérő stratégiát tudunk így díjazni, elismerve, hogy mindkettőnek az a célja, hogy a latin nyelv és az általa hordozott kultúra középiskolai oktatása továbbra is fennmaradjon, erősödjön. Az egyik életút az, amikor az iskolában valamilyen formában létezik rendszeres latinoktatás, az ismert nehézségek ellenére is, és a tanár kolléga megpróbálja a tőle telhető legjobb teljesítményt nyújtani, hogy minél több tehetséges tanítványt neveljen ki, és megszerettesse velük a latin nyelvet és a kultúrát. Kovács Erika ezt az értékmegőrző, tehetségnevelő tevékenységet Kiskunhalason több évtizede nagy sikerrel végzi, amit évről évre igazolnak tanítványai elért helyezései a latin fordítói és ókori kultúrtörténeti versenyeken. Legyen szó az OKTV-ről, vagy Társaságunk Ábel Jenő latinversenyéről, vagy más fordítói versenyekről vagy akár kultúrtörténeti megmérettetésről, mint amilyen a pécsi Hyperión-verseny, tanítványai mindig a legjobbak között voltak, és még az arpinói nemzetközi Cícero-versenyen is méltán képviselték hazánkat. A másik életút pedig arra mutat jó példát, hogy olyan iskolában is lehet latint eredményesen oktatni, ahol nincsen rendszeres latintanítás, ahol az érdeklődő diákok csak 3. idegen nyelvként választhatják a latint, kizárólag szakkör vagy tehetséggondozó foglalkozás keretein belül. Hogy ilyen körülmények között is lehet sikereket elérni, tanítványokat kinevelni, azt Valyon Eszter esete példázza. Nyilván csak kevés tanulóval lehet így foglalkozni, de azok közül nem egy igen szép teljesítményt tudott elérni a tanárnő égisze alatt: volt olyan, aki klasszika-filológia szakos egyetemi hallgató lett, és

van olyan, aki igen előkelő helyezéseket ért és ér el a különféle latin versenyeken, hogy aztán idén az arpinói nemzetközi Cicero-versenyen az egyetlen magyar díjazottként az igen előkelő 10. helyezést hozza el. E díj odaítélésekor Társaságunk Kovács Erika és Valyon Eszter eredményes oktatói és tehetséggondozói tevékenységét díjazva egyben reményteljes köszönetét fejezi ki a kiskunhalasi Bibó István Gimnáziumnak is, hogy oktatási programjában – a nem mindig kedvező körülmények ellenére – a latin nyelv és kultúra tanításának továbbra is helyet és lehetőséget biztosít, továbbá egyúttal reményét fejezi ki, hogy, a sikereket látva, a szolnoki Verseghy Ferenc Gimnázium a latintanítást az oktatási programjának eddigieknél szervezesebb részévé teszi.

A Kerényi Grácia-díjat ebben az évben Illés Imre Áron kapja Diodóros történeti könyvtárának 17. könyve fordításáért, mely a Martin Opitz Kiadónál jelent meg 2021-ben. Napjainkban a klasszikus nyelvek oktatásának háttérbe szorulásával a korábbiaknál is nagyobb felelősségünk, hogy a klasszikus szerzőket, forrásokat jó és közérthető fordításban adjuk az olvasóközönség kezébe. Ezt a célt tűzte ki maga elé Illés Imre Áron is Diodóros 17. könyvének fordításával. Diodórostól magyar nyelven eddig teljes terjedelmében csak az első könyv volt olvasható, annak ellenére, hogy számos korszakra vonatkozóan ő a legfontosabb, legterjedelmesebb történeti narratív forrásunk. A kötet bevezetője jó érzékkel mutatja be a Diodóroszal és a 17. könyvvel kapcsolatos legfontosabb problémákat, anélkül azonban, hogy elveszne a részletekben, amelyek külön monográfiát igényelnének. A jegyzetekben azonban az olvasók megtalálják a további eligazodást segítő legfontosabb friss szakirodalmat. A fordítás világos és könnyen követhető. Ezt az érthetőséget biztosítja a névmutató és a jegyzetapparátus is, amely lehetővé teszi, hogy a vonatkozó ismeretekkel nem rendelkező olvasó is megértse az eseményeket, az összefüggéseket, és esetleg kedvet kapjon a párhuzamos egyéb források elolvasásához is. A megfelelő jegyzetapparátus a klasszikus műveltség csökkenésével egyre fontosabb: bőséges magyarázó jegyzetek nélkül szinte nincs is értelme fordítást készíteni, mivel háttérinformációk nélkül érthetetlen marad az anyag. Meg kell szólítanunk az olvasókat, fel kell keltenünk az ókor iránti érdeklődést, és ezt a jelen kötet esetében Nagy Sándor mint téma mellett az olvasmányos fordítás és az informatív jegyzetek is biztosítják. Illés Imre Áron a Szegedi Tudományegyetem Ókortörténeti Tanszékének adjunktusa. Eddigi kutatói pályáját végigkísérte a fordítói munka, részben a római közigazgatás (városi törvények stb.), részben a görög historiográfia terén (Ktésias, Diodóros).

